SZ6026
Úvod do pedagogiky a psychologie

Komentář: takto nastavený červený text bude ve většině stránek prezentace doplňovat a upřesňovat informace z prezentací (dále budu používat pro *Komentář* pouze zkratku **KOM**)

PODZIMNÍ SEMESTR 2020

Vyučující

PhDr. Josef Lukas, Ph.D.

Kontakt: lukas@ped.muni.cz

Odborné texty: www.jlukas.cz

Konzultační hodiny:

on-line: úterý 10.00 – 11.00 (viz odkaz v IS),

jindy po e-mailové domluvě

Zdroje informací ke studiu 1

KOM: týkají se především zdrojů ke studiu ped a psy v průběhu celého vašeho studia; upozorňuji, že většina internetových odkazů na konkrétní téma není z hlediska odbornosti relevantních – prosté zadání konkrétního psychologického termínu např. do Google vám nejspíše vygeneruje mnoho nerelevantních vysvětlení

Internetové zdroje (netřeba příliš vysvětlovat, ale…)

videopřednášky: http://www.ted.com/topics/psychology

Google scholar

Elektronické zdroje dostupné prostřednictvím **knihovny PedF MU**
http://katedry.ped.muni.cz/knihovna/e-zdroje (např. ebrary Education, EBSCO, ProQuest…)

Odborné časopisy

Pedagogika, Československá psychologie, Studia paedagogica, Orbis Scholae, Pedagogická orientace, Psychológia a patopsychologia dieťaťa, E-psychologie a další

Další (populární) zdroje …od Učitelských novin po denní tisk

Zdroje informací ke studiu 2

KOM: toto je základní literatura k psychologické části předmětů;
pouze jeden zdroj (ovšem ne moc obsáhlý) zde máte on-line na proklik

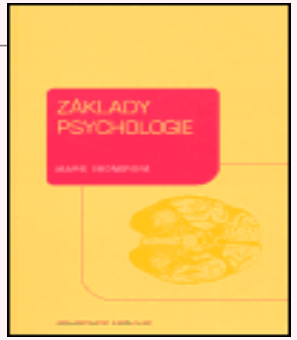

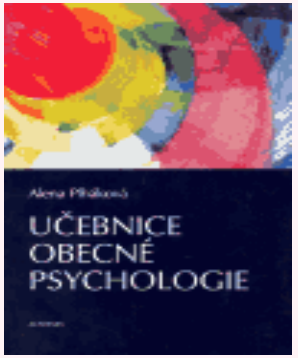

Základní literatura:

Vágnerová, M. (2004). *Základy psychologie*. Praha: Karolinum.

Plháková, A. (2005). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.

Doplňující literatura:

Hartl, P.; Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál. (pouze pro případné objasnění pojmů)

Plevová, I., Petrová, A. (2012). *Obecná psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Předmět psychologie

KOM: zde jen malá poznámka, část *Psychologie jako:* reflektuje i posun v chápání toho, co je psychologie od konce 19. století k současnému vnímání psychologie

---

Zkoumání psychických jevů…

Psychologie – „nová“ věda s dlouhou tradicí (filosofie)

Psychologie jako:

- věda o duši
- věda o subjektivní zkušenosti
- věda o chování (*behaviorismus*)
- věda o prožívání a chování

Stručný vývoj psychologie a jejích směrů viz také *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda* (Praha, 2012) – s. 24-28

Definice psychologie

KOM: zde opět jen poznámka, že v tomto předmětu není nutné si pamatovat „přesné“ či doslovné definice, ale spíše pochopit princip

Není snadné *(nebo dokonce možné)*
podat **jednoduchou** definici;
existuje mnoho odlišných chápání
psychologie *(ať již odborných nebo laických)*.

Psychologie – systematické studium lidského chování a prožívání (vnitřních duševních procesů), které není vztaženo pouze k jednotlivci, ale k člověku jako takovému (sociální aspekt).

Různá dělení psychologie 1

KOM: následující 3 stránky dokumentují především fakt, že každá vědecká disciplína se v průběhu vývoje rozšiřuje, dělí na přesněji zaměřené podobory a mimo jiné reflektuje i vývoj společnosti jako takové (např. na začátku 20. století vzhledem k technickým možnostem psychologie reklamy neexistovala)

Psychologické vědy: *základní* X *aplikované*
teoretické X *empirické*

Základní psychologické vědy:

- obecná psychologie (základní mechanismy psychiky)
- vývojová psychologie (změny psychiky v čase)
- psychologie osobnosti
- sociální psychologie
- psychopatologie (zkoumání „nemocné“ psychiky)
- *(dějiny psychologie)*

Různá dělení psychologie 2

Aplikované psychologické vědy

- klinická psychologie (+ psychoterapie)
- poradenská psychologie
- **pedagogická psychologie** (+ školní)

  Mareš, J. (2013). *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál.

- forenzní (soudní) psychologie
- psychologie organizací
- psychologie reklamy
- psychologie sportu
- politická psychologie
- **interkulturní psychologie**

  Průcha, J. (2007). *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál.

… … … … … …

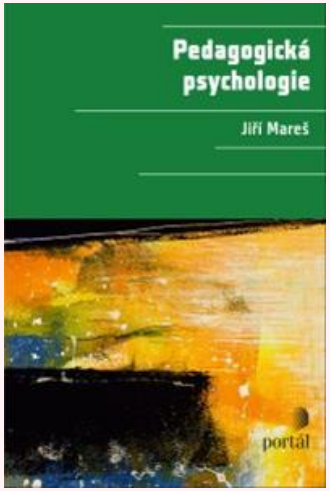

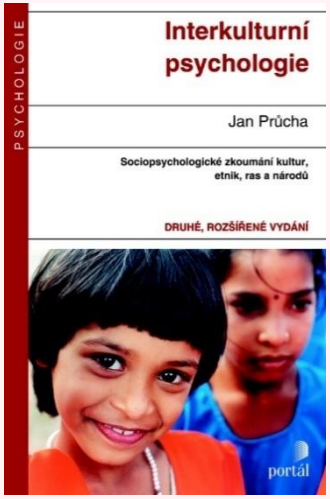

Různá dělení psychologie 3

Speciální psychologické vědy (příklady):

- psychofarmakologie (vliv chemických látek na psychiku…)
- psycholingvistika (vztah mezi myšlením a řečí)
- neuropsychologie (vztah mezi činností mozku a chováním)

  neurovědy – aktuálně např. CEITEC
- zoopsychologie (chování zvířat a případná aplikace do oblasti lidské psychiky)
- psychometrie (konstrukce testů,

  např. test IQ)

••• ••• •••

Z toho vyplývá, že psychologicky se lze zabývat téměř čímkoliv ☺

Metody zkoumání v psychologii 1

KOM: následující dvě strany se ve velké zkratce snaží představit fakt, že v současnosti většina psychologického poznání musí být podložena nějakým typem zkoumání. Tedy že poznatky typu „to dá zdravý rozum“ opravdu nefungují……
V průběhu studia se o metodách zkoumání dozvíte více

Kvantitativní X kvalitativní metody

- získávány různé typy dat (čísla **x** příběhy)
- odlišné způsoby zpracování (statistika **x** obsahová analýza)
- odlišné interpretace získaných výsledků
- není „lepší“ a „horší“ přístup
- smíšené metody – „nedostatky“ jednoho způsobu zkoumání doplněny odlišným typem výzkumu (kval.+kvan.)

Metody zkoumání v psychologii 2

Experiment – většinou uměle vytvořené podmínky, ale…

Pozorování – jiných i sebe (*introspekce*)

– krátkodobé, dlouhodobé (*longitudinální*)

Rozhovor – strukturovaný, polostrukturovaný, volný – různá míra „připravenosti“ psychologa

Anketa

Dotazník (standardizovaný)

Obsahová analýza

Kazuistika

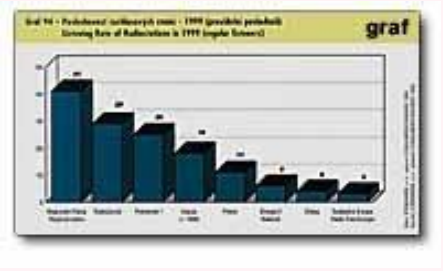

Příroda x kultura

KOM: zde většinou probíhá debata se studenty, do jaké míry jsou podle nich naše vlastnosti získané nebo vrozené; je nutné poznamenat, že tato debata stále probíhá i v odborných kruzích Pokud budete mít zájem, na některém on-line setkání se o tom můžeme pobavit

---

Otázky:

Je psychika člověka ovlivněna více jeho biologickou podstatou nebo prostředím, ve kterém žije?

Jsou naše vlastnosti ***vrozené*** *nebo* ***získané****?* (*nature* vs. *nurture*)

Dědičnost – naše podoba (tělesná) je zděděna po rodičích (je to tak i s psychikou?)

Vliv společnosti – naše chování je dáno tím, kde vyrůstáme (platí to vždy?)

V různých obdobích lidského života různý vliv genetických dispozic…

Vliv genetiky silnější na krajních koncích Gaussovy křivky rozložení populace…

Vědomí

KOM: zde je důležité především orientovat se v různých stavech vědomí a také mít vždy na paměti, že psychické či kognitivní procesy, o kterých bude během semestru řeč probíhají hlavně když jsme při vědomí

Vědomí – užší a širší pojetí
vědomí x bezvědomí [bdělé prožívání] Ψ
vědomí x nevědomí [znalost souvislostí] fil.

Stavy vědomí (jako úroveň aktivace organismu):

- bdělé vědomí – koncentrovaná pozornost, dobrá orientovanost (schopnost přijímat podněty), schopnost reagovat
- ospalost – vše v nízké míře
- spánek – vše výrazně omezeno

Změněné či rozšířené stavy vědomí (odpoutání se od „tady a teď“ a „já“): spánek, hypnóza, meditace, holotropní dýchání…ale i alkohol, drogy, případně patologické změny vědomí (halucinace)

Ve vědomém (bdělém) stavu probíhají **kognitivní procesy** (vnímání, čití, paměť, myšlení, představivost, učení …).

! Důležité slovo: kognitivní – **poznávací**

Kognitivní psychologie – zaměřena na poznávací procesy, či na vztahy mezi procesy, kterými jsou vjemy měněny, redukovány, zpracovávány, vyvolávány a užívány (Neisser)

Vnímání (percepce)

KOM: podstatné je především uvědomit si, že když v psychologii hovoříme o vnímání nejde jen o to, co vidíme, slyšíme…, ale také co o jevech a věcech kolem sebe **víme** – z toho vyplývají i rozdíly ve vnímání světa u lidí (každý ví něco poněkud jiného o stejném objektu)

Čití – naše „čidla“ (zrak, sluch, hmat…) nám umožňují *kontakt* s předměty okolního světa.

Vnímání – těchto předmětů je pak ovlivněno i naší myslí, našimi *znalostmi* o daném předmětu!

Počitek X vjem

Týká se i našeho vnitřního prostředí (vnímání bolesti)

Jde o aktivní proces vytváření individuálně specifického „pojetí“ reality.

Čím je vnímání ovlivňováno:

- zaměřeností jedince (selekce reality);
- zvyklosti a zkušenosti (co je známé „nevnímáme“);
- aktuální potřeby jedince;
- emoce.

Vnímání – zákonitosti

KOM: zde odkážu na text M. Vágnerové

Principy (*Gestalt psychologie*):

- figury a pozadí;
- blízkosti (časové, prostorové);
- podobnosti (seskupování objektů dle podobnosti);
- uzavřenosti a dobrého tvaru;
- symetrie;
- konstantnosti (důležitá zkušenost).

Nad nimi zákon pregnantnosti: co nejjednodušší uspořádání prvků do jednoznačně definovaného celku.

Vše vedeno tendencí zjednodušovat si vnímání okolí.

viz. Vágnerová, 2004, s. 55-56

Nedostatky ve vnímání (smyslové klamy)

KOM: pouze pro doplnění – naše smysly nás, právě ve snaze o „zjednodušování“ vnímání, mohou klamat (pro zájemce: smyslovým klamům je věnováno mnoho stránek na webu)

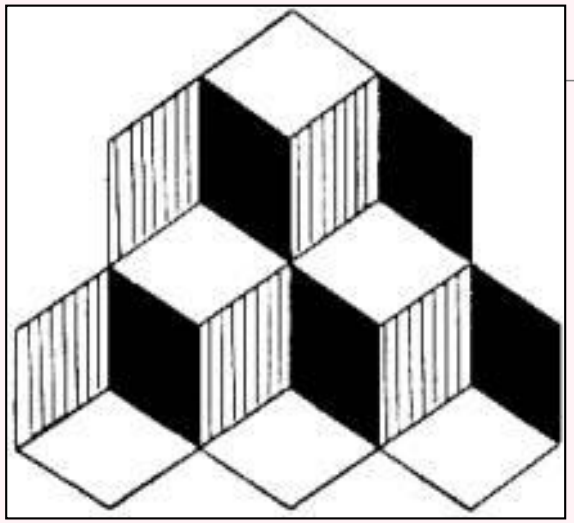

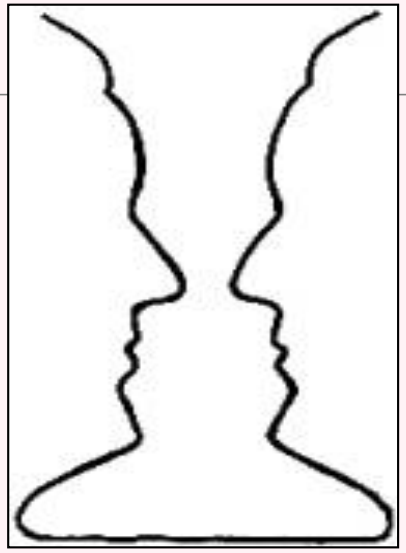

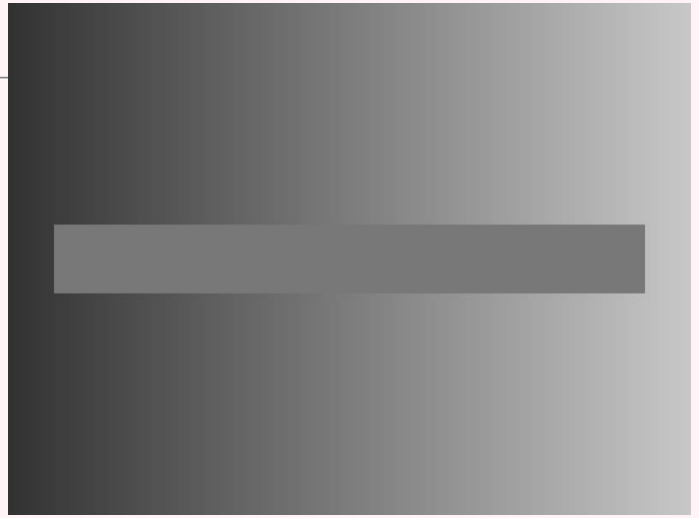

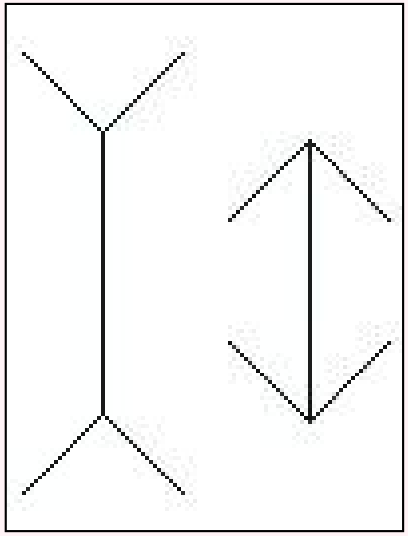

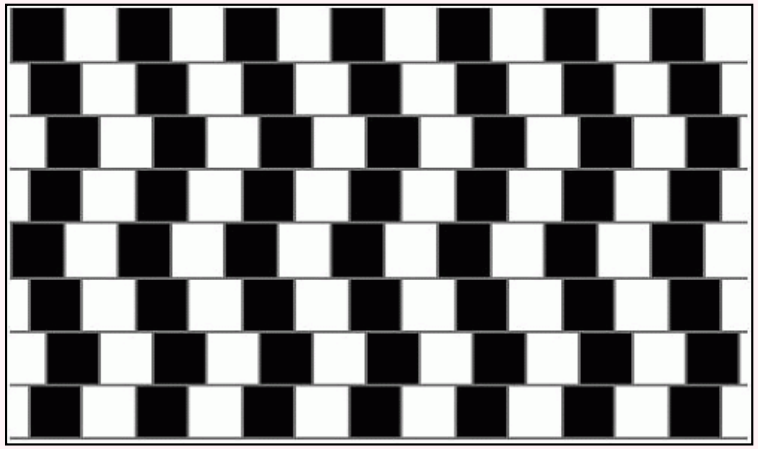

Jevy spojené s vnímáním (příklady)

KOM: opět doplnění fenoménů, které s vnímáním souvisejí; pro zájemce je v textu odkaz na článek o synestézii (připomínám, že různé odkazy v prezentacích nejsou povinné k prostudování, ale slouží jako doplnění některých témat)

Tělesné schéma – nevnímáme jen okolí, ale i sami sebe; vývoj schématu; poruchy příjmu potravy…

Synestézie – na vnímání podnětu se podílí jiný receptor, než ten předpokládaný (barevné slyšení, zvukové vidění, lexikálně-chuťové synestézie…) Honzák, R. (Vesmír 88, 2009/12)

Automatizace vnímání – Stroopův efekt (jmenujte barvy slov…)

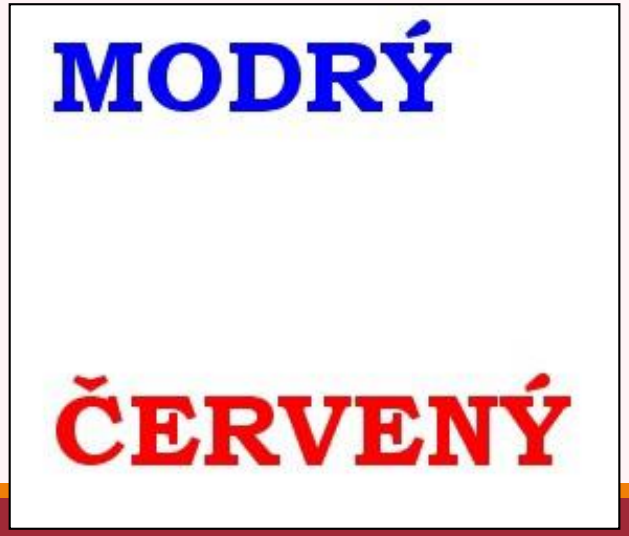

Pozornost 1

KOM: zde je podstatné nastudovat, k čemu nám slouží pozornost a jaké podněty ji snáze upoutávají, protože tato znalost pomáhá i při práci učitele a lze tedy využít např. při strukturování vyučovací hodiny tak, abyste co nejlépe udrželi pozornost dětí

Pozornost – funkce vědomí, nutná abychom si něco zapamatovali!

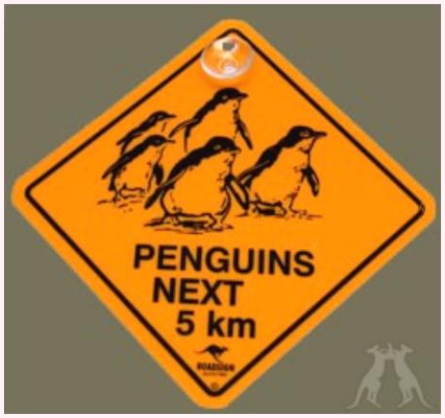

Pozornost snadněji upoutávají podněty:

- nové (+ spojené s nebezpečím);
- podněty spojené se změnou známého;
- intenzivní, měnící se podněty;
- „relevantní“ pro jedince (emocionálně, sociálně…);
- srozumitelné podněty.

Spontánní (bezděčná) a úmyslná (aktivní) pozornost, ta je řízena vědomě (dosažení cíle, splnění úkolu či povinnosti). Existují přechody mezi nimi; obecně ne zcela jednoznačné hranice.

Pozornost 2

KOM: důležité jsou zde vlastnosti pozornosti, především její selektivita, protože ta opět přispívá ke specifičnosti a odlišnosti „pohledu“ každého člověka na svět

---

Vlastnosti pozornosti:

- koncentrace (vyčlenění určitého počtu podnětů);
- distribuce (rozdělování pozornosti mezi více podnětů, souvisí s automatizací činnosti);
- vigilita (přenášení pozornosti mezi podněty),
- stabilita (v čase, schopnost sledovat jeden podnět),
- selektivita (výběr podstatného pro jedince).

Pozornost je selektivní – vybíráme z množství podnětů, které na nás působí (cocktail party effect)

Problém udržení pozornosti….

Testy pozornosti – nejčastěji tzv. škrtací testy (vyhledávání obrázku, čísla či písmena) + např. Stroopův test

Ukázka testu

Paměť 1

KOM: zde je důležité především uvědomit si (a dostudovat), co si snáze a co naopak hůře zapamatujeme: zjednodušeně, když nás něco baví, tak si to budeme pamatovat lépe. Pokud je však nějaká situace pro nás emočně nepříjemná, převládá názor, že si ji snažíme do jisté míry „nepamatovat"; a podobně si často „nepamatujeme" až ignorujeme informace, které nezapadají do našeho vidění světa (kognitivní konflikt)

Paměť – komplex vlastností a dějů, které se podílejí na

(1) vštěpování, (2) uchovávání a (3) vybavování (+ reprodukování) informací (!*problém*…)

Paměť jakožto součást adaptace jedince

na okolní podmínky.

„Výběrová" funkce paměti – snáze si pamatujeme „relevantní" informace.

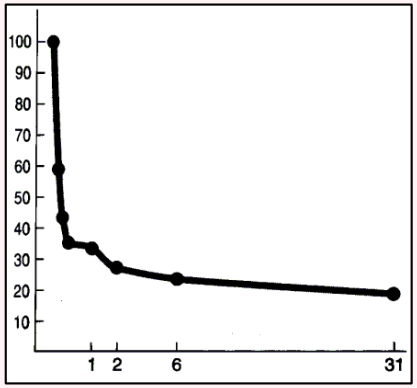

Ebinghausova křivka zapomínání

Informace, které vyvolávají emoční či kognitivní konflikt máme tendenci zapamatovat si hůře.

Užší a *širší* pojetí paměti

Širší pojetí: zahrnuje i neuvědomované

vlivy zkušenosti („v hlavě" máme i to, co si nemůžeme vědomě vybavit, co si „nepamatujeme")

Paměť 2

KOM: důležité je především rozdělení dlouhodobé paměti a s tím související pochopení toho, co vše je vlastně **obsahem** naší paměti (tedy ne jen obligátní informace a pojmy ve smyslu „pamatuji si vzoreček“)

Senzorická paměť

Krátkodobá paměť – trvá max. desítky sekund, omezená kapacita, také tzv. pracovní paměť

Dlouhodobá paměť – v krajním případě po celý život, uchovávání významných vzpomínek, důležitých informací či dovedností (čtení, psaní, jízda na kole…)

Dělení dlouhodobé paměti:

Explicitní (deklarativní) – epizodická (uchovává osobní zážitky); sémantická (uchovává poznatky, souvislosti mezi nimi)

Implicitní – uchovávání dovedností a emočních obsahů (v pedagogice srov. tacitní znalosti)

Analogie s PC (nepřesná): operační paměť a HDD

+ „falešná“ paměť (překvapivě často si situace nevědomky pamatujeme jinak, než se staly) http://bit.ly/1B19haK

Představivost

KOM: další psychický fenomén, který ještě více než vše předchozí (pozornost, vnímání, paměť) vykazuje velkou variabilitu a subjektivitu u různých lidí
POZN.: před několika lety bylo neurology zjištěno, že část lidí představivost v podstatě nemá – tzv. *afanthasia*

Vytváření obrazů věcí, které aktuálně nevnímáme.

Představy vznikají častěji mimovolně; ale i úmyslné vyvolávání představ jedincem, případně vnějšími vlivy (podněty – asociace; psychotropní látky)

Navazuje na procesy, související s vnímáním, pamětí atd., avšak její projevy jsou subjektivněji zaměřené; odráží vlivy okolí.

Pomáhá při řešení problémů…

Děleni představ:

- vzpomínkové – mají reálný základ
- fantazijní – nelze je ztotožnit s nějakou vnímanou „objektivní“ realitou

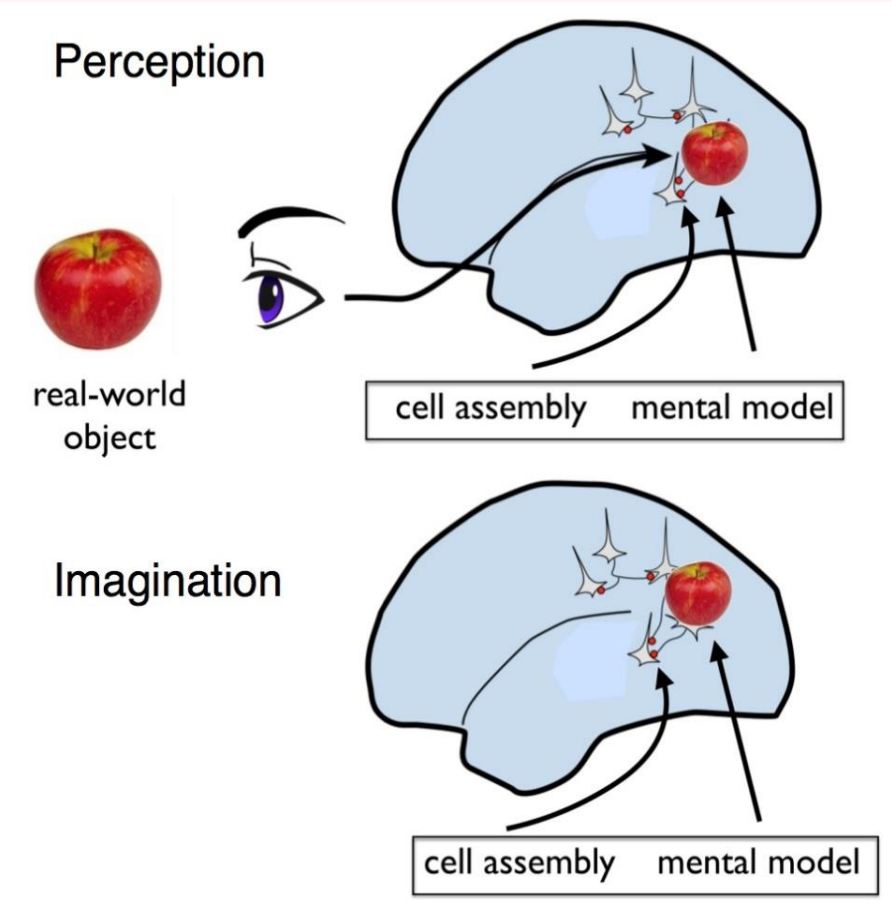

Zdroj: http://blog.brainfacts.org/

Myšlení

KOM: nastudujte především k čemu myšlení slouží (tedy jeho funkce)

Myšlení – poznávání skrytých vlastností a vztahů, které překračují bezprostředně dané a přítomné;

– mentální manipulace s kognitivními prvky (vjemy, představy, symboly, znaky);

– proces adaptace a orientace v okolním světě.

Hlavní funkce myšlení:

- vytváření pojmů (mentální kategorie, do kterých zařazujeme předměty, události, zkušenosti nebo ideje, které jsou si v jednom nebo více aspektech podobné);
- rozpoznávání a nacházení vztahů;
- usuzování a hodnocení (vyvozování závěrů z předpokladů + jejich posouzení);
- vytváření něčeho nového;
- řešení problémů (někdy chápáno jako „synonymum“ myšlení…).

Myšlenkové operace 1

KOM: následující dvě stránky popisují různé mentální operace, tedy způsoby, jakými si v mysli vytváříme obraz okolního světa

---

MO – účelné mentální manipulace s psychickými obsahy, které směřují k řešení teoretických i praktických problémů.

Důležité myšlenkové operace (J. Piaget):

- **asimilace** – užití dřívějších návyků a postupů u nových předmětů a jevů (*včlenění do stávajících schémat*)
- **akomodace** – změna schématu, jeho nahrazení vhodnějším (*přizpůsobení se novému předmětu či jevu*)
- **evilibrace** – vyvážené užívání obou strategií

Jiné dělení MO: **logické** (přesná pravidla, zjištění pravdy či správnosti) a **heuristické** (neformální, spíše intuitivní, spekulativní strategie vedoucí či nevedoucí k efektivnímu řešení)

Srovnávání (komparace) – zjišťování podobností a rozdílů mezi jevy (vznik pojmů)

Myšlenkové operace 2

Analýza – celek členěn v mysli na části

Syntéza – spojování částí do vyššího celku

Indukce – od konkrétního k obecnému (z pozorování jednotlivostí se postupně vyvozuje teorie, obecnější poznatky)

Dedukce – od obecného ke konkrétnímu (teoretické poznatky aplikovány na konkrétní situace a jevy)

Abstrakce – vyčlenění podstatných znaků předmětu či jevu a odhlédnutí od nepodstatných (vznik pojmu)

Generalizace – zobecnění zkušenosti na veškeré dění určitého typu (nesprávná generalizace…)

Řešení problémů 1

KOM: následující stránky se věnují řešení problémů, které bývá občas označováno za ekvivalent myšlení – *problémem* je v tomto chápání vlastně případě cokoliv, s čím se během života setkáme. POZN.: níže zmíněný obecný postup neznamená, že si problém v mysli vždy tímto způsobem strukturujeme (např. si neříkáme: „teď si vytvořím hypotézu“), většinou tento proces probíhá nevědomě, „automaticky“

PROBLÉM – situace, v níž známe **cíl**, ale zatím nemáme **prostředky** k jeho dosažení; nevíme, jak se k cíli dostat (diskrepance mezi požadovaným a současným stavem); dobře a špatně strukturované problémy; různá důležitost problému pro jedince….

Obecný postup řešení problémů:

- nastane překážka (př. nejede auto; nefungují vztahy v pedagogickém sboru)
- identifikace problému – různé způsoby identifikování problému (např. srovnáním s historickou (osobní) zkušeností; srovnáním s postřehy druhých osob (využíváme hodnocení situace druhými lidmi)
- tvorba hypotézy (kladení si otázky *Čím by to mohlo být?*) využívání metod algoritmizovaných (např. SWOT analýza) či tvořivých (volné asociace, brainstorming…)
- vyvození důsledků z hypotézy – plán nápravy
- verifikace – ověření, zda plán nápravy funguje.

Řešení problémů 2

Způsoby řešení:

produktivní – řešení problémů novým způsobem, hledání nových cest (tvořivost);

reproduktivní – využívání již známého.

Podobně **konvergentní** (sbíhavé; řešení vyplývá z daných informací) a **divergentní** (tvořivé; není jasné řešení) myšlení

Zdánlivě náhlé pochopení vztahů v nějakém systému – **vhled**

Tři **druhy vhledu**: *vhled výběrového kódování* – např. zápis z přednášky je výběrem toho, co je a co není podstatné; *vhled výběrového srovnávání* – jde o to originálně a vtipně hledat staré v novém a nové ve starém; *vhled výběrového kombinování* – jde o kombinací dvou předchozích vhledů, je to komplexní činnost.

Jazyk (řeč) a myšlení 1

KOM: na následujících dvou slidech je pár poznámek ke vztahu jazyka a myšlení; jde především o to, že bez řeči a všech pojmů v ní bychom vlastně nemohli přemýšlet
Dostudujte si z doporučené literatury

Různé názory na vztah myšlení a řeči – dvě psychické funkce, které se vzájemně ovlivňují:

jazyk odrazem myšlení X **jazyk základem myšlení**

J. Piaget – vývoj řeči a myšlení („biologický“ pohled)

Předpokládá, že myšlení se zpočátku rozvíjí *nezávisle na řeči.*

Později využívání znaků k vyjádření svého porozumění okolnímu světu. Spolu s rozvojem symbolické funkce nabývá řeč stále větší důležitosti pro myšlení, až se nakonec provádění konkrétních i formálních myšlenkových operací bez řečových či jiných znaků nemůže obejít (viz Plháková).

Myšlení ovlivňuje vývoj řeči.

Egocentrická řeč – bez sociální funkce; egocentrické myšlení dítěte přechodnou formou mezi autistickou (malý kontakt mezi subjektivním a objektivním světem) a realistickou (socializovanou) formou myšlení

Jazyk (řeč) a myšlení 2

L. Vygotskij – vztah mezi myšlením a řečí se mění; různá rychlost vývoje v různých obdobích

Řeč – slouží k dorozumívání + **je nástrojem myšlení**

Prvotní řečí dítěte je řeč sociální (sdělování informací + prostředek sociálního styku), z ní postupně řeč egocentrická a komunikativní. Na základě egocentrické řeči vzniká **vnitřní řeč** dítěte, která je základem jak myšlení autistického, tak myšlení logického.

Vnitřní řeč – zkrácená, útržkovitá, pro každého jedince specifická; je myšlením?...

Inteligence

KOM: zde uvádím několik základních pojetí inteligence; jde především o to, že tento často užívaný pojem bývá chápán značně zjednodušeně. Často se zapomíná, že k inteligenci patří také metakognice (viz článek v Interaktivních osnovách), Ještě důležitější je uvědomit si, že inteligenci můžeme chápat jako osobnostní vlastnost, což nám mimo jiné naznačuje, že se vyvíjí a mění…(podrobněji viz níže)

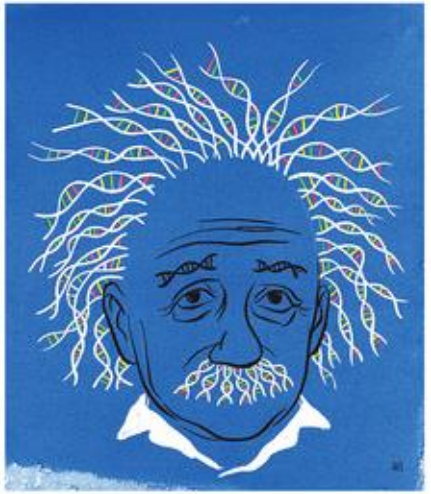

Existují různá prolínající se pojetí:

- schopnost myslet, chápat vztahy;
- schopnost učit se (mechanické; pojmové učení);
- schopnost adaptace (vyrovnávání se s „novým“, překonávání problémů);
- schopnost metakognice (přemýšlení o myšlení; zhodnocení vlastních znalostí, dovedností; sebereflexe; implicitní a explicitní metakognice)

Inteligence jako *osobnostní vlastnost*, ne jen kognitivní schopnost (vytrvalost, motivace, temperament….)

Různá dělení inteligence

KOM: zde si především dostudujte zvýrazněné Cattellovo dělení, které v krystalické složce inteligence zdůrazňuje fakt, že inteligenci se obrazně řečeno do jisté míry „můžeme naučit“

Spearman – dva faktory

- obecná rozumová schopnost (g-faktor);
- s-faktory (specifické schopnosti jedince)

Thomson, Thurstone – inteligence komplexní schopnost, tvořená více faktory (základními mentálními schopnostmi – paměť, usuzování, chápání slov…)

Guilford – základní složky myšlení a paměť

Gardner – multidimenzionální inteligence (více typů inteligence; nemusí mít kognitivní povahu – pohybová, hudební inteligence…)

Cattell

- **fluidní inteligence (obecná, více vrozený aspekt);**
- **krystalická inteligence (více vliv prostředí, učení, vzdělání)**

Faktory inteligence

KOM: je důležité si uvědomit, co vše může být za označením nějakého člověka, že nám připadá inteligentní
A ještě důležitější je stále si uvědomovat, že lidé často nejsou stejně dobří ve všech faktorech, složkách inteligence, takže je nelze zjednodušeně soudit např. podle paměti (stále se můžeme setkat s učiteli, označujícími žáka, který se nenaučil a nepamatuje si přesně „půl učebnice“ předmětu, jako málo inteligentního, byť má třeba verbální inteligenci nadprůměrnou)

- pohotovost vnímání;
- prostorová představivost;
- paměť;
- verbální inteligence (rozumět slovům, číst, psát…);
- matematická inteligence;
- usuzování;
- schopnost metakognice;
- sociální inteligence;
- emocionální inteligence (znalost a zvládání emocí, empatie…)

Měření inteligence 1

KOM: tato část (následující tři slidy) tvoří většinou jádro mé přednášky o inteligenci, kde především zdůrazňuji, že, při popisu „inteligence“ lidí často nadužívaný inteligenční kvocient (IQ), je pouze výsledkem nějakého testu a NE stabilní charakteristikou (natož vrozenou) člověka

Zde důrazně doporučuji přečíst si článek níže a podívat se na video v Interaktivních osnovách!

Problematičnost testů inteligence – většinou se měří krystalická inteligence; různé chyby měření; „*culture fair*“ metody ?!

Učitelské noviny 2013 (prof. Urbánek)

Stanford-Binetova zkouška: nejstarší psychologická zkouška určená k hodnocení stupně intelektového vývoje dětí. Binet byl první, kdo se zaměřil na hodnocení celku myšlenkových procesů a ne jen na měření dílčích psychických funkcí. Test – velké množství velmi heterogenních úkolů. Škála je založena na vývojovém principu.

Wechslerovy zkoušky inteligence (WISC III): Wechsler uvažoval o inteligenci jako o složité globální funkci (složena z řady dílčích vzájemně nezávislých schopností). Do inteligence zahrnuje i faktory mimointelektové (osobnost). Verbální a neverbální část. Subtesty – vědomosti; porozumění (řešení problémů); počty; podobnosti; doplňování obrázků; kostky (skládání obrazců); bludiště…

Měření inteligence 2

KOM: nemusíte se učit tyto testy, jde jen o ukázku neverbálních testů, které jsou méně závislé na naučeném a na jazyce, tzn. mohou zjišťovat některé složky inteligence i u dětí, které např. nemají češtinu jako rodný jazyk

---

Obrázkový inteligenční test (J. A. Stuart): krátký neverbální test, který obsahuje 3 typy úkolů: eliminace (vyloučení obrázku, který k ostatním logicky nepatří), řady (vyžadují pochopení logické následnosti nebo principu střídání), obrázkové analogie. Kromě schopnosti neverbálního úsudku a tvoření vztahů vyžaduje i dostatečnou zralost vizuální percepce.

Ravenovy testy: prošly mnoha revizemi, dnes jsou k dispozici i počítačové verze. Základem Spearmanovo pojetí obecné inteligence jako schopnosti chápat a vyvozovat vztahy na různé úrovni komplexnosti.

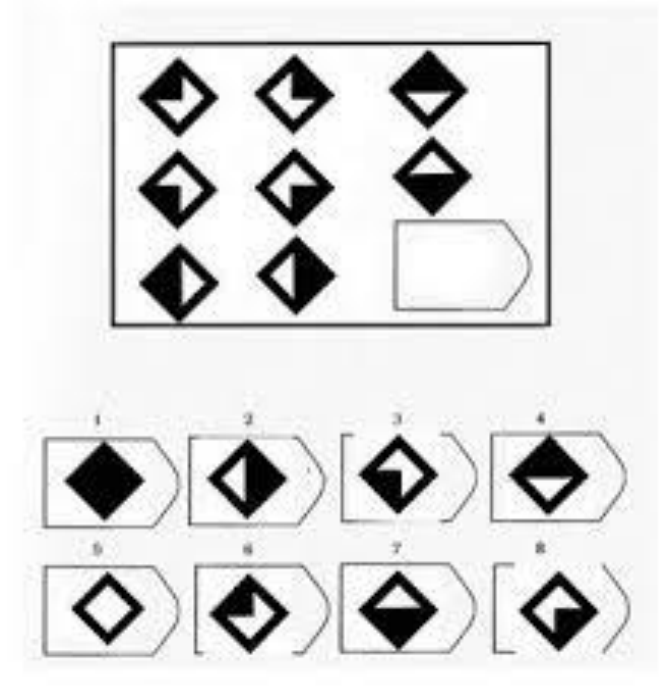

Gaussova křivka

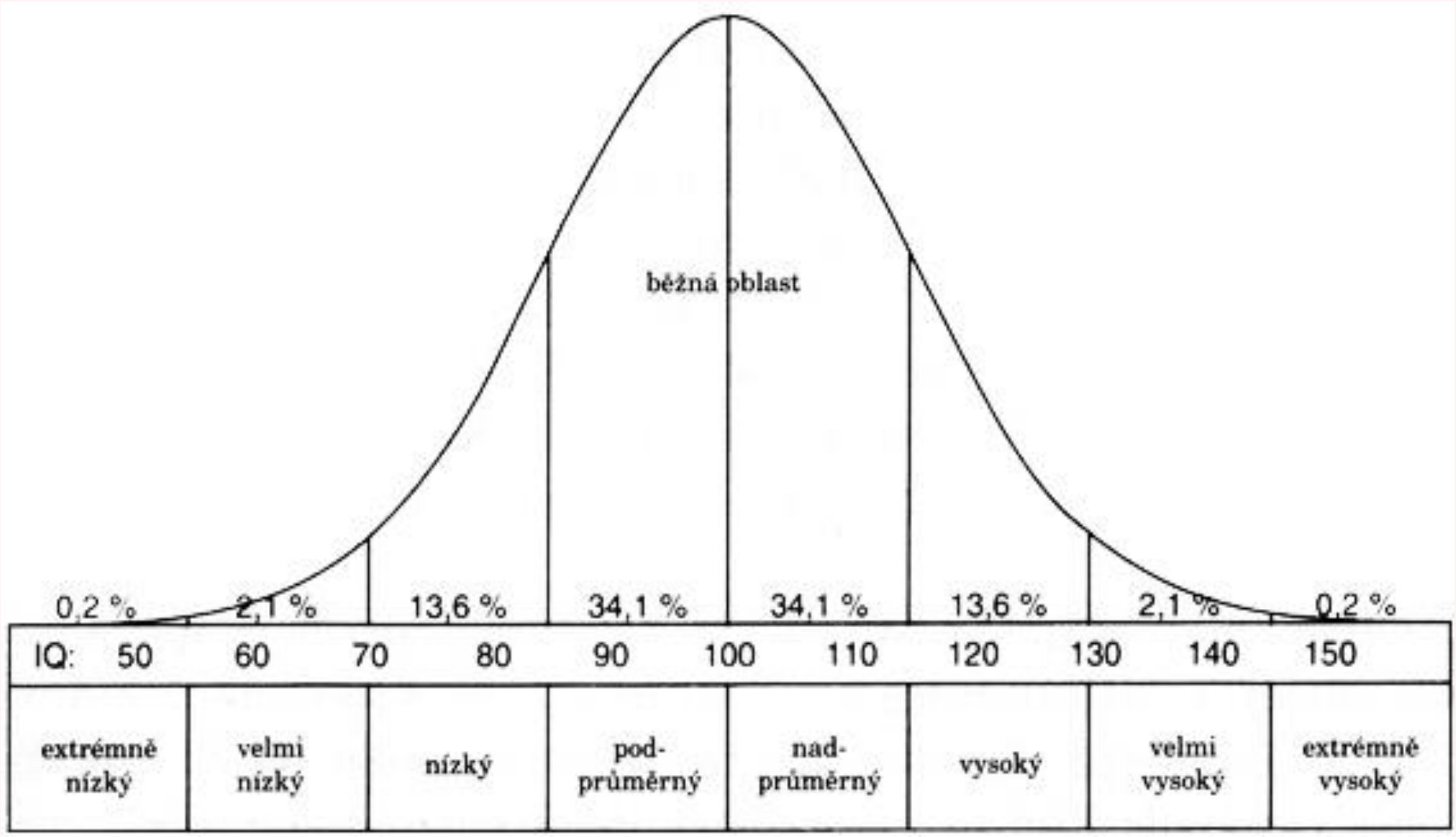

Pozn.: statisticky (teoreticky) odpovídá rozložení IQ v populaci; praktické umístění konkrétního jedince dle jednoho „čísla“ problematické až nemožné

Učení

KOM: zde je podstatné chápat pojem učení, tak jak jej vymezuje psychologie. „Učení se“ ve škole (výuka) je jen malý zlomek v nekončícím celoživotním procesu učení…

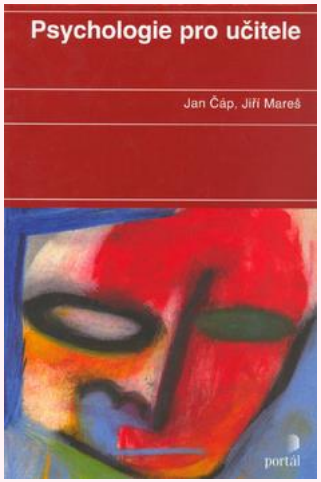

Učení (Čáp, Mareš, 2001)

- získávání zkušeností, utváření a pozměňování jedince v průběhu života;
- veškeré **behaviorální** a **mentální** změny, které jsou důsledkem životních zkušeností (Plháková, 2003);
- opakem vrozených dispozic (ale závisí na nich);
- probíhá i na subhumánní úrovni;
- nejedná se pouze o pasivní proces (bezděčné a *záměrné* učení – úloha myšlení a vůle).

Funkce učení – adaptační mechanismus

- přizpůsobování organismu prostředí a změnám v prostředí;
- přizpůsobování společnosti a jejím požadavkům.

Základní pojmy

KOM: prostudujte si tyto základní pojmy a možná se podívejte i na omezení konceptu kompetencí (pod čarou)

Vědomosti

osvojené soustavy informací, představ a pojmů

(srv. deklarativní znalosti)

Dovednosti

předpoklad pro vykonávání činnosti či její části; znalost postupu či „strategie“ určité činnosti

(srv. procedurální znalosti)

Návyky

učením získaná pobídka chovat se v určité situaci určitým způsobem; obsahuje motivační prvek

Kompetence *(i v rámci RVP)*

zahrnují do různé míry vše výše uvedené; zdůrazňována praktičnost a provázanost s běžným životem

„Kritika“ pojmu kompetence: např. prof. Štech ZDE (s.622-625)

Výsledky učení

KOM: zde jsou různé výsledky učení, které jsou více méně známé. Upozorňuji pouze na fakt, že učením získáváme i naše vlastnosti, takže charakteristika člověka např. jako pečlivého neznamená, že je to jeho vrozená vlastnost, ale to, že se naučil být pečlivý…

Vědomosti

soustavy představ a pojmů

Senzorické dovednosti

např. rozlišování výšky a barvy tónů, odlišení správného a špatného chodu stroje podle zvuku atd.

Senzomotorické dovednosti

koordinace vnímání a pohybů – např. psaní, řemeslné práce, sport…

Intelektové dovednosti a schopnosti

např. matematické, jazykové

Návyky, postoje, vlastnosti osobnosti

např. vytrvalost, svědomitost

Sociální dovednosti

komunikativní dovednosti, orientace v sociálních vztazích, pojetí sociálních rolí, schopnost obhájit vlastní názor atd.

Druhy učení

KOM: nastudujte z literatury

Geneticky dané typy učení (pozorované i u zvířat)

- habituace (přivykání) – postupné ustávání reakcí na bezvýznamný podnět;
- senzibilizace (zcitlivění) – s opakovaným působením podnětu postupně narůstá i reakce na něj
- imprinting (vtiskování) – učení bez opakování a posilování; v senzitivních vývojových fázích stačí jediný kontakt s důležitým podnětem (Lorenz)

Elementární učení

tvoření asociací nebo podmiňování

Komplexní učení

osvojení postupů při řešení problémů, mentální mapy prostředí, osvojování principů a systémů učiva

Sociální učení

komunikace, interakce a percepce, sociální role *(viz soc. psy.)*

(jiné dělení: senzomotorické; kognitivní, sociální učení)

Asocianistické teorie učení

KOM: nejjednodušší typ učení. Takto získané poznání nejde „do hloubky“, ale na školách stále tvoří jistou část toho, jak má podle některých učitelů vypadat výuka – asi všichni si vybavíme něco „nabiflovaného“ ze školy, nicméně nevíme, k čemu nám to je (mimo trénování paměti ☺)

Učení jako zpevňování asociací a jejich podržení v paměti

- spojení mezi jednoduchými zážitky, vjemy, představami a jednoduchými city;
- spojuje se to, co jsme opakovaně prožívali současně nebo po sobě (**asociace podle dotyku**). Při vybavování se při zážitku prvním vybavuje i asociovaný druhý;
- asociace se vybavují i při prožívání podobných zážitků (**asociace podle podobnosti**).

Důraz na receptivní stránku učení (pasivní přijímání…)

a opakování (memorování).

Klasické podmiňování

KOM: zde hlavně zkuste pochopit, jak vzniká podmíněná reakce

Organismus se učí, že dvě události jdou za sebou nezávisle na aktivitě jedince

Pojmy:

nepodmíněný podnět bez učení vyvolává vrozenou **nepodmíněnou reakci** (instinkt?)

podmíněný podnět původně neutrální stimul, který po naučení vyvolává vrozenou reakci

podmíněná reakce – původně nepodmíněná reakce, kterou vyvolal podmíněný podnět

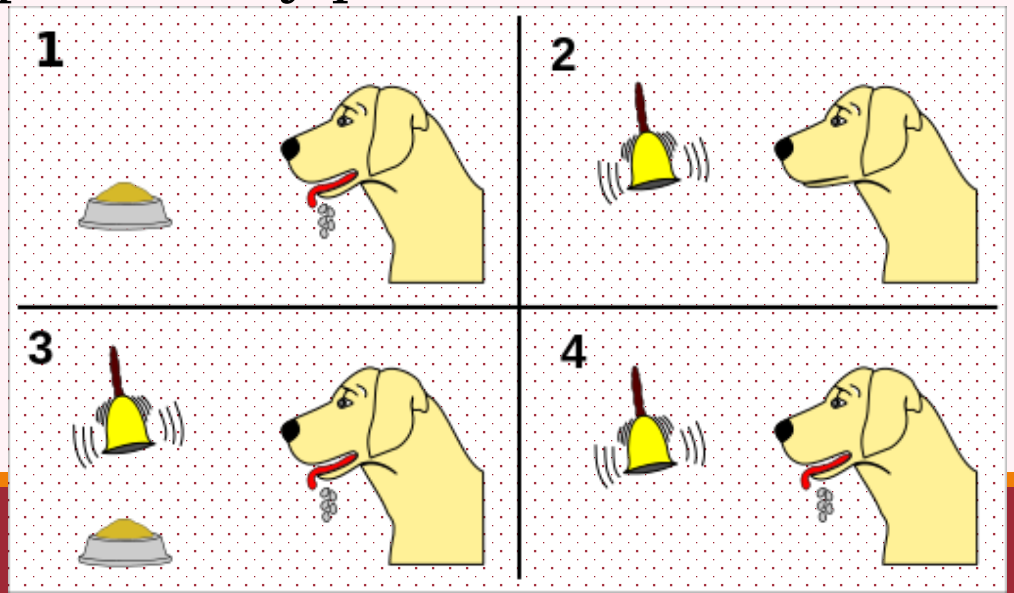

Pavlov a jeho psi… (např. zde)

Operantní (instrumentální) podmiňování

KOM: aplikováno do školního prostředí se zdá, že jde stále o nejčastější způsob vzdělávání žáků (zjednodušeně *odměna a trest* rovná se *známky* – viz i článek pod čarou)

Druh učení, při kterém pozitivní či negativní důsledky určitého chování vedou ke změně pravděpodobnosti jeho dalšího výskytu. (viz *Big Bang Theory* v Int. osnovách))

E.L. Thorndike – experiment s hladovou kočkou ve skříňce

učení pokusem a omylem – při opakování se počet neúspěšných pokusů snižuje; vzniká spoj mezi *stimulem* a *reakcí* (spoj S-R)

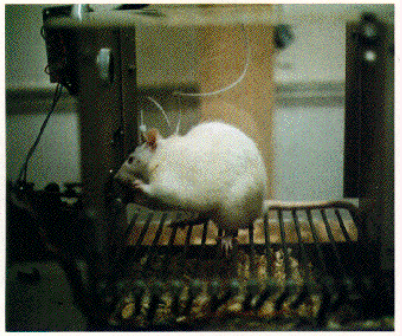

B.F. Skinner – experimenty s **odměnami** a **tresty**

posilování reakce

Pozitivní posílení (zpevnění) – určitý projev chování odměněn něčím, co vyvolává příjemné pocity

Negativní posílení (zpevnění) – důsledky chování kladné v tom smyslu, že vedou ke zmírnění nebo zastavení působení nepříjemných podnětů

! Problematika odměny jako „lepší“ varianty při učení ZDE